

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПРЕДМЕТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗЕЙ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРАВА»

15–16 березня 2019 року

Київ
2019

УДК 340(477)(063)

П 71

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Гриценко І. С. – д.ю.н., професор;

Галуцько В. В. – д.ю.н.;

Баранов О. В. – д.ю.н., професор;

Кузнецова Н. С. – д.ю.н., професор;

Лукач І. В. – д.ю.н., професор;

Мельник Р. С. – д.ю.н., професор;

Пришва Н. Ю. – д.ю.н., професор;

Совгіря О. В. – д.ю.н., доцент.

Предмет правового регулювання галузей вітчизняного права:
П 71 матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15–16 березня 2019 року / ред. кол. Гриценко І. С., Мельник Р. С. та ін. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 90 с.

ISBN 978-966-916-787-3

У збірник вміщено матеріали міжнародної науково-практичної «Предмет правового регулювання галузей вітчизняного права», яка відбулася в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка 15–16 березня 2019 року.

Відповідальність за зміст публікацій, точність наведених фактів, інших відомостей покладено на авторів.

УДК 340(477)(063)

ISBN 978-966-916-787-3

© Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, 2019

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Conceptualization of the phenomenon of corruption

Nalyvaiko L. R......5

НАПРЯМ 2. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Глобальні стандарти адміністрування: місце у сучасній моделі адміністративно-правового забезпечення морської діяльності

Аверочкіна Т. В......10

Деякі міркування про предмет адміністративного права

Бойко І. В......14

Предмет правового регулювання митного права

Прокопенко В. В......19

НАПРЯМ 3. ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Питання предмету фінансового права

Пришва Н. Ю......23

НАПРЯМ 4. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Окремі пропозиції до питання про структуру предмета інформаційного права

Селезньова О. М......27

НАПРЯМ 5. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Інститут договорів з надання транспортних послуг як складова галузі цивільного права

Лукаsevич-Крутник І. С......32

Організаційні цивільні відносини як предмет цивільноправового регулювання

Харитонов Є. О., Харитонova О. І......35

Предмет цивільного права України: чи настав час переосмислення та формування нової парадигми?

Шишка О. Р......40

НАПРЯМ 6. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Правова природа корпоративних відносин

Гарагонич О. В......46

НАПРЯМ 7. ТРУДОВЕ ПРАВО

Розширення предмету трудового права

Вахонєва Т. М......51

НАПРЯМ 8. АГРАРНЕ ПРАВО

Державна підтримка сільського господарства
як складова предмету аграрного права України

Григор'єва Х. А. 55

НАПРЯМ 9. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Сучасні загально-теоретичні тенденції
щодо визначення системоутворюючих факторів галузей права

Балюк Г. І., Ковальчук Т. Г. 59

Особливості предмета екологічного права
та його вплив на національну систему права

Краснова М. В. 63

НАПРЯМ 10. ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

Особливості формування предмету підземного права

Кірін Р. С. 68

НАПРЯМ 11. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Роздуми відносно предмету кримінального права

Митрофанов І. І. 73

Предмет кримінально-правового регулювання

Топчій В. В. 78

Proportionality principle in establishing criminal liability for euthanasia

Shevchenko S. M. 81

НАПРЯМ 12. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПРАВА

Глобальні виклики у правовому регулюванні

Жаровська І. М. 85

4. Братусь С.Н. Предмет и система советского гражданского права. – М.: Госюриздат, 1963. – С. 42–43.
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Українська енциклопедія. – Т. 4. – 2002. – С. 294–295.
6. Красавчиков О.А. Гражданские организационно-правовые отношения // Антология уральской цивилистики. 1925–1989: Сборник статей. – М.: Статут, 2001. – С. 165.

**ПРЕДМЕТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ:
ЧИ НАСТАВ ЧАС ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ
ТА ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ?**

Шишка О. Р.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Харківського національного університету внутрішніх справ

Предмет права має важливе значення для визначення системи права, адже через якісно-однорідні групи відносин ми маємо можливість визначити складові елементи такої системи.

Слід відзначити, що важливість визначення предмету цивільного права полягає у тому, що через нього ми визначаємо його сферу за принципом «свій – чужий»: те, що відноситься до сфери цивільного права є «своїм», а те, що ні – «чужим». Відповідно, ним окреслюються межі цивільного права, за рахунок чого формуються та визначаються функції цивільного права, система джерел, а також завдання, які ним вирішуються. А, тому, предмет цивільного права вказує на що найбільш значиме спрямовується упорядковуючий вплив норм цивільного права, а такі норми визначають напрямок їх «руху», через ідеально-модельні схеми поведінки учасників відповідних суспільних відносин, що і становлять предмет цивільного права.

Тому, питання, яке постає зараз: чи настав час у переосмисленні предмету цивільного права та чи виникає потреба у формуванні його нової

парадигми? Для відповіді на таке питання спробуємо критично поставитися до легально-закріпленої моделі предмету цивільного права. При цьому прояв предмету цивільного права має своє відображення не лише в ст. 1 ЦК України, але і через систему учасників таких відносин (ст. 2 ЦК України), систему юридичних фактів (ст. 11 ЦК України), систему об'єктів цивільних прав (ст. 177 ЦК України).

Система об'єктів цивільних прав. Не викликає сумніву, що система, яка закріплена в ст. 177 ЦК України виступає одним із критеріїв визначення відносин як цивільних. Ми виходимо з того, що навряд чи можна вести мову про цивільні правовідносини, якщо об'єкт не можна ідентифікувати як цивільно-правовим.

Відповідно до ст. 177 ЦК України усі об'єкти цивільних прав зводяться до матеріальних та нематеріальних блага. Відповідно все що не підпадає під категорію «блага», за логікою речей, не виступає об'єктом цивільних прав. Більшість дослідників відзначають, що положення цієї норми є прямим відображенням теорії блага.

Загальновідомо, що однією із конкуруючих теорій вищезазначеній виступають теорія «об'єкт-дія» (Я. М. Магазинер, О. С. Йоффе, Д. М. Генкін та інші). Її прояв, зокрема можна знайти в ч. 1 ст. 509 ЦК України, в якій наведено поняття зобов'язання. Із змісту такої норми можна прийти до висновку, що об'єктом зобов'язальних правовідносин є певні дії, а саме передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші, утриматися від вчинення певної дії тощо. В науковій літературі переважна більшість вчених (М. Планіоль, І. Б. Новицький, Г. Ф. Шершеневич, Н. С. Кузнецова, Р.Б. Шишка, Н. Ю. Голубєва, В. В. Васильєва та інші) визнають той факт, що об'єктом зобов'язання є дія зобов'язаної особи. Проте, не досить є зрозумілим чому в ст. 177 ЦК України не знайшлось місця діям як об'єктам цивільних прав. Наприклад в ЦК Монголії об'єктом цивільно-правових відносин є дії, а також відмова від дії.

Іншим прикладом, який не вкладається в концепт об'єктів цивільних прав є анатомічні матеріали людини, які згідно Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» не можуть розглядатися як товар, крім випадків передбачених законом, а їх реклама заборонена законом. Ця обставина надає підстав казати, що такі блага є матеріальними, але немайновими, оскільки закон за загальним правилом

не дозволяє анатомічним матеріалам людини оцінюватися у грошах, хоча і передбачає, що вони можуть бути об'єктами цивільного обігу, з певними межами, обмеженнями та заборонами. В межах системи об'єктів цивільних прав проблема системної приналежності полягає у тому, що усі предмети матеріального світу є речами (ст. 179 ЦК України), а речі у свою чергу є майном (ст. 190 ЦК України), а майно як відомо завжди має майновий характер. Принаймні в межах концепту ЦК України. Це приводить до висновку, що в межах цивільного права предмети матеріального світу є об'єктами лише майнових відносин, а останні і складають предмет цивільного права.

Відповідно, як на науковому, так і на доктринальному рівні є потреба та необхідність проведення ревізії на предмет встановлення системи об'єктів цивільних прав, а вирішення такого питання напряму залежить від системи відносин, що і складають предмет цивільного права.

Система учасників цивільних правовідносин. Не викликає сумніву, що концепт, який проведений в ст. 2 ЦК України щодо кола учасників цивільних відносин відповідає сьогоднішнім тенденціям та реаліям, є досить прогресивним та виправданий часом. Проте проблематика вирішення місця певних відносин в предметі цивільного права стосується і кола учасників цивільних відносин. Відповідно до концепту ЦК України предметом регулювання актами цивільного законодавства є лише зовнішні відносини¹, а це значить, що певні внутрішні відносини цивільне право не бачить.

Прикладом можуть служити корпоративні відносини. Так в межах систематизації корпоративних відносин виокремлюють внутрішньокорпоративні та зовнішньокорпоративні відносини. Тут нас цікавлять саме внутрішньокорпоративні відносини, а в межах суб'єктного складу – органи юридичної особи. Як зазначає М. О. Рожкова особливістю суб'єктного складу корпоративних правовідносин є те, що органи корпорації, які у зовнішніх відносинах не розглядаються як самостійні суб'єкти права, в корпоративних відносинах набувають статусу самостійного суб'єкта, який наділений суб'єктивними правами і несе обов'язки, забез-

¹ Див. більш детально: Шишка А. Р. Концепт статті 1 ГК України: методологический путь к познанию и проблемы / Александр Романович Шишка // Методология исследования проблем цивилистики : сб. ст., посвящ. памяти проф. А. А. Пушкина / под ред. Ю. М. Жорнокуя и С. А. Слипченко. – Харьков : Право, 2017. – С. 389-414.

печені можливістю застосування до нього заходів відповідальності [1, с. 143].

Дійсно, з цією позицією трудно не погодитись, адже ЦК України, як і Закон України «Про акціонерні товариства» та інші акти законодавства України визначають повноваження тих чи інших органів юридичної особи, що формується відповідно до їх функціонального та цільового призначення. Тут безумовно виникає логічне запитання: якщо органи юридичної особи не є учасниками цивільних відносин, то навіщо їм надавати повноваження, тобто визначати їх правовий статус? Можна було б розвинути і далі думку, проте основне питання, яке стосується органів юридичної особи: їх діяльність є прояв сфери приватного права чи публічного? Вважаємо, що відповідь криється в інтересі юридичної особи, тобто незалежно від того де проявляється інтерес внутрі чи зовні він завжди є приватним. А, тому внутрішньокорпоративні відносини повинні бути частиною предмету цивільного права.

С приводу цього нами вже надавались рекомендації² щодо визначення місця органів юридичної особи серед учасників цивільних відносин. Ідея зводиться до того, що як для внутрішніх, так і для зовнішніх відносин повинна бути своя система учасників. Якщо це стосується внутрішньокорпоративних відносин, то можливо систему учасників таких відносин потрібно деталізувати окремо в ст. 2 ЦК України, подібно до того як це проведено в ст. 42 ЦПК України щодо системи учасників цивільно-процесуальних відносин у позовному, наказному, окремому провадженні тощо.

Проблематика такого питання аналогічно стосується і інших учасників цивільних відносин: держави Україна, Автономної Республіки Крим, територіальних громад та інших суб'єктів публічного права.

Система суспільних відносин. Безумовно, що при формуванні системи суспільних відносин, що регулюються нормами цивільного права повинні бути враховані найвагоміші досягнення цивілістичної доктрини, які цілком вкладаються в певну концепцію цивільного права України, ви-

² Див. більш детально: Шишка А. Р. Концепт статті 1 ГК України: методологический путь к познанию и проблемы / Александр Романович Шишка // Методология исследования проблем цивилистики : сб. ст., посвящ. памяти проф. А. А. Пушкина / под ред. Ю. М. Жорнокуя и С. А. Слипченко. – Харьков : Право, 2017. – С. 389-414; Шишка О. Р. До обґрунтування необхідності визначення корпоративних відносин в предметі цивільного права : до постановки проблем / Олександр Романович Шишка // Корпоративне право України та європейських країн: питання теорії та практики : Збірник наукових праць за матеріалами XV Міжнародної науково-практичної конференції (6-7 жовтня 2017 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ, 2017. – С. 264-269.

ступають засобами вирішення певних завдань, досягають цілі правового регулювання.

Як нам бачиться, в основу систематизації відносин, що складають предмет цивільного права має бути покладена система об'єктів цивільних прав. Саме вона виступає ядром формування предмету цивільного права.

У висхідних нами роздумах слід підтримати позицію С.О. Сліпченко, який виділяє чотири групи об'єктів цивільних прав: нематеріальні майнові, нематеріальні немайнові, матеріальні майнові та матеріальні немайнові [2, с. 301]. Відповідно майнові та немайнові відносини за таким підходом надають можливість охоплення більшого кола відносин не обмежуючись лише особистими немайновими (нематеріальними) чи майновими (матеріальними). Наведена систематизація надає можливість не лише по іншому подивитися на блага з огляду на їх природні властивості (матеріальні та нематеріальні), але і на ту цінність (майнова та немайнова), яка набуває значення для певної особи чи суспільства. Саме це, як нам бачиться, надає можливість охопити більше коло відносин, універсалізувати предмет цивільного права.

При вирішенні питання системи об'єктів цивільних прав важливе значення має і теорія «об'єкта-дії», оскільки не викликає сумніву, що така теорія надає можливість стати основою упорядкування тих суспільних відносин, для яких теорія «об'єкт-благо» не підходить. Зокрема, сьогодні більшість дослідників приходять до висновку що об'єктом організаційних відносин в переважній більшості виступає саме дія. На дію як об'єкт певних правовідносин звертає і ЦК України. Прикладом може бути ст. 903 ЦК України, де вказано, що у разі неможливості виконати договір про надання послуг, що виникла не з вини виконавця, замовник зобов'язаний виплатити виконавцеві розумну плату. Як нам бачиться, що оплата здійснюється щодо дій, які хоча і були направлені на досягненні певного позитивного результату, але не набули якості блага для певної особи, так-як мета не була досягнута.

Іншим питанням систематизації є і наступне. В теоретичному та практичному сенсі має значення і вирішення питання місця публічних відносин в предметі цивільного права, адже ч. 2 ст. 1 ЦК України допускає таку можливість. Тут безумовно постає ряд питань. Чим викликана така необхідність? Адже, галузь права характеризується певною однорідністю суспільних відносин. Чи є дійсно потреба в застосуванні міжгалузевої

аналогії до відносин, які не є цивільними? Як співвідноситься тоді галузь права і галузь законодавства? Тобто, при співвідношенні предмету цивільного права і предмету цивільного законодавства їх зміст є однаковим чи відмінним, враховуючи можливість регулювання певних публічних відносин актами цивільного законодавства.

Відповідно, не викликає сумніву, що настав час у переосмисленні предмету цивільного права як на доктринальному, так і на науковому рівні, а в умовах стрімкого розвитку суспільних відносин є потреба у формуванні нової парадигми предмету цивільного права. Ідея полягає не у тому щоб зламати старе, а враховуючі існуючі досягнення та вади системного характеру, охопити ті приватні відносини, які сьогодні знаходяться за межами предмету цивільного права, а відповідно є необхідність в створенні такої моделі, яка б надала можливість казати, що цивільне право є дійсно основою усього, що є приватним та найбільш значимим.

Література:

1. Рожкова М. А. Корпоративные отношения и возникающие из них споры // Вестник ВАС РФ. 2005. № 9. С. 143.
2. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія / Х., 2013. – 552 с.

*Наукове видання
(українською та англійською мовами)*

**«Предмет правового регулювання
галузей вітчизняного права»**

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

15–16 березня 2019 р.

м. Київ

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»
73021, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон: +38 0552 399580
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

Підписано до друку 20.03.2019 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 5,23. Тираж 100. Замовлення № 0419-68
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.